

17^ο ΛΥΚΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ-ΕΡΕΥΝΑ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

*ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΘΗ
ΣΕΪΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ
ΤΣΑΡΑΒΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΦΡΑΓΚΟΥ ΕΛΕΝΗ*

*ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΜΠΟΥΚΙΔΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2005

Περιγραφή της έρευνας

Σκοπός της εργασίας μας ήταν να διερευνήσουμε τη στάση που έχουν οι Έλληνες μαθητές απέναντι στους ανθρώπους που έχουν έλθει από άλλες χώρες, καθώς και απέναντι στους πολιτισμούς τους. Η εργασία μας δεν είχε σκοπό όμως μια απλή καταγραφή της κατάστασης. Πρόθεση μας ήταν να μπορέσουμε να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές, με σκοπό τις όποιες αρνητικές στάσεις απέναντι σ' αυτούς τους συμπολίτες μας να καταφέρουμε να τις αλλάξουμε.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο αποτελεί μία ιστορία ζωής ενός μετανάστη στη χώρα μας, που δεν καλύπτει βέβαια, όλο το εύρος των περιπτώσεων των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα, και επομένως με μεγάλη επιφύλαξη θα την χαρακτηρίζαμε ιστορική έρευνα. Άλλωστε, ακόμα και για την συγκεκριμένη περίπτωση μας έλειπε ο χρόνος, οι γνώσεις, η εμπειρία για να αντιληφθούμε και να περιγράψουμε το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, στο οποίο έλαβε χώρα. Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν η λέξη μετανάστης να αποκτήσει πρόσωπο, σάρκα και οστά. Η ιστορία αυτή είχε στόχο να χρησιμοποιηθεί σαν εργαλείο, που θα μπορούσε να συγκινήσει και τελικά να αλλάξει τις στάσεις των μαθητών απέναντι σ' αυτούς τους άγνωστους μάλλον συνανθρώπους μας. Περιγράφει την προσωπική ιστορία του Μυργιάν, ενός πολιτικού μετανάστη από το Ιράκ, Κούρδου στην καταγωγή, ο οποίος αντικρούοντας τις καθιερωμένες αντιλήψεις που κυριαρχούσαν και κατέκλυζαν την κοινωνία στην οποία μεγάλωσε, βασανίστηκε, εκδιώχθηκε και παρόλα αυτά συνεχίζει να αντιμετωπίζει δυναμικά τη σκληρή πραγματικότητα.

Η ιστορία αυτή διαβάστηκε σε ένα τμήμα της Γ' τάξης του Λυκείου μας και συγκεκριμένα σε 22 μαθητές και μαθήτριες.

Το δεύτερο μέρος αποτελεί μια καταγραφή σχετική με τη στάση των μαθητών πριν την ανάγνωση της ιστορίας και μετά από αυτήν. Για την άντληση των πληροφοριών αυτών δεν χρησιμοποιήσαμε το τυπικό ερωτηματολόγιο, αλλά τη μέθοδο των προβλητικών τεχνικών έρευνας (Projective Techniques), βασισμένες στο άρθρο των Miriam Catterall & Patrick Ibbotson που μας προμήθευσε ο υπεύθυνος της εργασίας καθηγητής.

Για μια σύντομη περιγραφή αυτών των τεχνικών, μπορούμε να πούμε ότι είναι ένας εναλλακτικός τρόπος απέναντι στο ευθύ και δομημένο ερωτηματολόγιο, που χρησιμοποιώντας ασαφή και διφορούμενα

---

¹ Τα προσωπικά στοιχεία τα έχουμε αλλάξει και αντικαταστήσει με φανταστικά για την προστασία της ανωνυμίας του προσώπου.

ερεθίσματα επιτρέπει στους ανθρώπους, των οποίων η άποψη ερευνάται, να εκφράσουν σκέψεις και συναισθήματα.

Η επιλογή των προβλητικών τεχνικών οφείλεται στο ότι οι τεχνικές αυτές χρησιμοποιούνται σε μεταβλητές που έχουν θέμα κοινωνικής επίδρασης και όχι σε κοινωνικά ουδέτερες μεταβλητές και βέβαια η έρευνα μας καλύπτει ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα. Έχουμε την πεποίθηση, ότι δύσκολα κάποιος θα απαντούσε, ναι είμαι ρατσιστής, ναι έχω ξενοφοβικές αντιλήψεις.

Χωρίς να αναφερθούμε παραπέρα σ' αυτές να πούμε ότι ανάμεσα στα διάφορα είδη της επιλέξαμε δύο, τις τεχνικές σύνδεσης και τις τεχνικές συμπλήρωσης. Οι πρώτες ζητούν από τους ερωτώμενους να απαντήσουν σε ένα ερέθισμα με το πρώτο πράγμα που τους έρχεται στο μυαλό. Στη δικιά μας ερώτηση (θέμα Ε του ερωτηματολογίου) το ερέθισμα ήταν εικόνες από κάποια μνημεία και ζητούσαμε τρεις λέξεις για κάθε εικόνα. Στις τεχνικές συμπλήρωσης τώρα, παρουσιάζεται σ' αυτούς που η άποψη τους ερευνάται ένα ατελές ερέθισμα, όπως η αρχή μιας πρότασης, και ζητείται να την συμπληρώσουν ή να συμπληρώσουν τις φούσκες λόγου ή σκέψης σε καρτούν. Στις δικές μας ερωτήσεις, σχεδιάσαμε καρτούν με διάλογους και οι μαθητές θα έπρεπε να συμπληρώσουν κάποιες φούσκες λόγου ή σκέψης.

Τέλος, την κατακλείδα στην εργασία μας αυτή αποτελεί η ανάλυση και τα συμπεράσματα που βγάλαμε από τη συγκεκριμένη έρευνα και τις γνώσεις που αποκομίσαμε από αυτήν.

Μια μικρή συζήτηση πάνω σ' αυτά που διαβάσαμε

Πριν αρχίσουμε να περιγράψουμε αναλυτικά την έρευνα μας θα θέλαμε να μας επιτραπεί να κάνουμε μια μικρή ανάλυση κυρίως πάνω στην έννοια του έθνους.

Να πούμε καταρχήν ότι εμείς μέχρι τώρα, θεωρούσαμε ότι το έθνος είναι κάτι φυσικό που υπήρχε πάντα, υπάρχει και θα συνεχίσει να υπάρχει. Κάποιες διαφορετικές απόψεις όμως που διαβάσαμε στο βιβλίο «Τι είν' η πατρίδα μας» και κατόπιν τις συζητήσαμε, μας έκαναν να προβληματιστούμε έντονα. Διαβάσαμε, ότι σύμφωνα με σύγχρονες θεωρήσεις, η έννοια του έθνους, όπως τουλάχιστον αυτή χρησιμοποιείται σήμερα, είναι σχετικά πρόσφατη. Πιο συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε τα τελευταία διακόσια χρόνια και συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία εθνών-κρατών. Η εθνική ταυτότητα ήρθε να καλύψει το κενό που δημιούργησε η

κατάλυση των μέχρι τότε παραδοσιακών μορφών οργάνωσης των κοινωνιών. Έτσι, προκειμένου να συνεχίσει να υπάρχει κοινωνική συνοχή «δημιουργήθηκε» το έθνος, που βέβαια χρησιμοποίησε και προσπάθησε να δώσει ένα νέο νόημα σε υπαρκτά κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Δεν είμαστε όλες σίγουρες για την αλήθεια της ανάλυσης αυτής. Μια από μας για παράδειγμα, θυμήθηκε τη φράση «Πας μη Έλλην βάρβαρος» και ακολούθησαν μακρές συζητήσεις στο κατά πόσον μια ανάλογη έννοια του έθνους δεν υπήρχε από την εποχή ακόμα της αρχαίας Ελλάδας.

Συμφωνήσαμε όλες όμως στο ότι έθνος προσδιορίζεται με κριτήρια πολιτισμικού χαρακτήρα: καταγωγή, γλώσσα, θρησκεία, παραδόσεις, μύθοι και ιστορικές μνήμες. Πιστεύουμε λοιπόν, και θα το εξηγήσουμε, ότι αυτό είναι και το βασικό πρόβλημα μιας συμβίωσης με αλληλοσεβασμό, όλων των ανθρώπων μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας:

Με βάση τον προηγούμενο προσδιορισμό του έθνους δημιουργείται εκτός από τον γεωγραφικό χώρο που αυτό καταλαμβάνει και ένα συμβολικό «κλειστό συρματόπλεγμα». Μέσα σ' αυτόν τον κλειστό χώρο, διαφορετικό θεωρείται ότι βρίσκεται έξω απ' αυτόν και συνήθως βέβαια απορρίπτεται. Έτσι, κάθε έθνος προκειμένου να προσδιοριστεί καταφεύγει στη σύγκριση με άλλα έθνη. Αυτή η συνεχής διαδικασία ετεροπροσδιορισμού έχει ως αποτέλεσμα να «ξαναφτιάχνεται» ουσιαστικά το έθνος σαν κάτι μοναδικό και ομοιογενές και τελικά να αρνείται τις ομοιότητες με κάθε τι έξω απ' αυτό, αλλά και με οτιδήποτε διαφορετικό μέσα σ' αυτό.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής, στο βαθμό που την κατανοήσαμε μας φάνηκαν ιδιαίτερα απογοητευτικά. Εμείς όμως, δεν έχουμε σκοπό να το βάλουμε κάτω. Θεωρούμε ότι η κοινή καταγωγή του ανθρώπινου είδους είναι πιο σημαντική, και το διαφορετικό όχι απλώς μπορούμε να το ανεχτούμε, αλλά να κάνει και τη ζωή μας πιο ενδιαφέρουσα.

Παρακάτω ακολουθεί η αφήγηση της ιστορίας σύμφωνα με τα στοιχεία που καταγράψαμε από τη συνέντευξη που πήραμε, με τη χρήση ηλεκτρονικού μαγνητοφώνου, στις 23.02.2005, ώρα 5:30, από το Μυργιάν, ο οποίος έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία, δέχτηκε πρόθυμα να μας διηγηθεί τη δική του ιστορία, βοηθώντας μας έτσι μέσα από αληθινά γεγονότα να κατανοήσουμε την ύπαρξη του ρατσιστικού πνεύματος και της ξενοφοβίας στον κόσμο μας καθώς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες προσπαθώντας να συμβιώσουν σε μια άγνωστη για αυτούς πολυπολιτισμική κοινωνία.

Το χαμόγελο του Μυργιάν

Εημέρωσε! Οι πρώτες ακτίνες του ήλιου φάνηκαν δειλά δειλά μέσα από το μισοσπασμένο παραθύρι του δωματίου του. Τα μάτια του ανοιγόκλεισαν και μετά από λίγα δευτερόλεπτα άνοιξαν βλέποντας γύρω του τους ίδιους γνωστούς τοίχους που άφησε το βράδυ προτού κοιμηθεί.

Η ώρα κόντευε οχτώ! Σηκώθηκε, ντύθηκε και αφού αποχαιρέτησε τους γονείς του πήρε το δρόμο για το πανεπιστήμιο. Ανηφόρισε τα σκαλοπάτια της πλατείας κόβοντας δρόμο από την αγορά έφτασε στο κτήριο με τη μεγάλη πόρτα, το πανεπιστήμιο. Τέσσερα χρόνια είχε τώρα που μπαινόβγαινε προσπαθώντας να πάρει το πτυχίο που τόσο λαχταρούσε.

Από παιδί ακόμα θυμάται τους γονείς του να προσπαθούν να τον πείσουν πως μεγαλώνοντας θα γίνει κι αυτός σαν κάθε άλλο συμπολίτη του, υποταγμένος στην εκάστοτε επιβαλλόμενη εξουσία, η οποία απέκλειε όχι μόνο κάθε ευκαιρία για μόρφωση αλλά και το δικαίωμα για μια ελεύθερη ζωή.

Παρόλα αυτά, βαδίζοντας αντίθετα στο ρεύμα και ιδεολογικά κατασταλαγμένος πια, συνειδητά επιλέγει να ενισχύσει με τις γνώσεις, τις ιδέες και τα πιστεύω του, μα κυρίως με τον παρορμητισμό και τη νεανική επαναστατικότητα του, την αριστερή παράταξη του Ιράκ.

Γεννημένος στην Ιρμπίλ, μια πόλη του Ιράκ με πληθυσμό περίπου 500.000 κατοίκους, αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες όταν θέλησε να ακολουθήσει την αριστερή παράταξη πηγαίνοντας κόντρα στο κατεστημένο. Η θρησκεία του, η κουρδική καταγωγή του, καθώς επίσης και το περιβάλλον στο οποίο ζούσε δεν επέτρεπαν τέτοιου είδους κινήσεις. Εκείνος όμως ποτέ δεν έχασε το κουράγιο και την πίστη του. Έτσι στα χρόνια που ακολούθησαν και παρά τις αντιρρήσεις της οικογένειάς του, κατάφερε να πάρει πτυχίο νομικής και να ενταχθεί στην αριστερή παράταξη στην οποία δρούσε ως πολιτικός.

Μετά από κάποιους μήνες ο Μυργιάν μαζί με κάποιους άλλους συμφοιτητές του ίδρυσε μια «λέσχη» (όπως την ονόμασε ο ίδιος), στην οποία αντάλλαζαν τις απόψεις τους, έπαιρναν σοβαρές αποφάσεις, διοργάνωναν τις μελλοντικές τους ενέργειες και έκαναν γενικώς σχέδια για το μέλλον. Η «λέσχη» τους αυτή ήταν μυστική. Ελάχιστοι γνώριζαν την ύπαρξή της και ακόμα λιγότεροι γνώριζαν το μέρος στο οποίο γίνονταν οι συγκεντρώσεις τους.

Ήταν ένα ερειπωμένο σπίτι πίσω από έναν έρημο και άγονο λόφο, λίγο πιο έξω από την πόλη. Εκεί ελάμβαναν χώρα όλες οι συγκεντρώσεις τους. Εκεί θα γινόταν και η μεγάλη ετήσια συνέλευση. Μέρους τώρα ετοιμάζονταν για το γεγονός αυτό. Έπρεπε όλα να ήταν τέλεια προσχεδιασμένα και οργανωμένα. Ακόμη και το παραμικρό λάθος μπορούσε να επιφέρει τεράστιες συμφορές.

Ένα μικρό τραπεζάκι στο βάθος του δωματίου, δύο μισοτελειωμένα κεριά και η ακράδαντη πίστη στις απελευθερωμένες για την πόλη στην οποία ζούσαν ιδέες τους, ήταν τα μόνα πράγματα που τους ήταν απαραίτητα τη μέρα εκείνη. Όλα ήταν έτοιμα. Οι άνθρωποι σιγά σιγά κατέφθαναν στη «λέσχη» αυτή. Έτσι μόλις έφτασαν αργοπορημένοι και οι τελευταίοι συμμετέχοντες όλοι σώπασαν για να αρχίσει η ετήσια συνέλευση.

- Αδέρφια, φώναξε δυνατά ο Μυργιάν, σήμερα συγκεντρωθήκαμε εδώ όχι μόνο για να κάνουμε έναν απολογισμό για τη χρονιά που πέρασε, αλλά και για να αναλύσουμε το πρόβλημά μας ψάχνοντας για πιθανές λύσεις.

- Ήρθε η ώρα να αντισταθούμε ενάντια στους ισχυρούς. Δεν μπορούμε άλλο πια να ζούμε σαν κυνηγημένοι στην ίδια μας την πατρίδα. Έχουμε όλοι τα ίδια δικαιώματα, και κανείς πλέον δε μπορεί να μας τα στερήσει. Είμαστε όλοι ίσοι μεταξύ μας. Κάθε άνθρωπος λοιπόν έχει τα δικά του ιδανικά και πιστεύω τα οποία κανείς δε δικαιούται να του απαγορεύσει να υποστηρίξει, πόσο μάλλον να του επιβάλλει με τη βία τα δικά του.

Τελειώνοντας τη φράση αυτή ο Μυργιάν καταχειροκροτήθηκε από τους ομοϊδεάτες του. Η στιγμή όμως αυτή δεν κράτησε για πολύ. Ξαφνικά εκεί που όλοι ενθουσιασμένοι με τα όσα είχαν συμβεί συζητούσαν για τα μελλοντικά τους σχέδια κάποιος χτύπησε βίαια την πόρτα. Ήταν κάποιος οπλισμένος κουκουλοφόρος οι οποίοι είχαν διαταγή να παραδώσουν στον 'εργοδότη' τους όλους όσους συμμετείχαν στη συνέλευση αυτή, ζωντανούς ή νεκρούς. Μετά από αυτό διαδραματίστηκαν στο ερειπωμένο αυτό σπίτι στιγμές που δύσκολα μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους και που σήμερα συναντούμε μόνο σε ταινίες επιστημονικής φαντασίας. Αρκετοί οι τραυματίες ,άλλοι τόσοι οι νεκροί.

Λίγοι μόνο κατάφεραν να παραμείνουν ζωντανοί. Ανάμεσά τους και ο Μυργιάν. Ίσως όμως, όπως μας ανέφερε ο ίδιος, θα ήταν καλύτερα να είχε πεθάνει τότε μαζί με τα 'αδέρφια' του, όπως χαρακτηριστικά τους αποκαλεί.

Έτσι το 1994 ήταν η χρονιά που στιγματίσε τη ζωή του. Ίσως να ήταν η πιο δύσκολη χρονιά για αυτόν. Την περίοδο εκείνη κυνηγούσαν τους υποστηρικτές της αριστερής παράταξης. Τους περισσότερους τους φυλάκισαν. Κάποιοι άλλοι όμως πρόλαβαν και κατέφυγαν στα βουνά. Ο Μυργιάν δυστυχώς ήταν ανάμεσα σε εκείνους που πιάστηκαν και οδηγήθηκαν στις φυλακές.

Οι μέρες που πέρασαν για αυτόν τότε ίσως ήταν οι πιο μαρτυρικές στιγμές της ζωής του, στιγμές που ποτέ δε θα ξεχάσει και αναμφισβήτητα θα μείνουν ανεξίτηλα χαραγμένες στη μνήμη του. Οι κραυγές των συμπατριωτών του, το κλάμα των μανάδων που έχασαν τα παιδιά τους καθώς και τα χιλιάδες πτώματα που αντίκρισε έχουν στιγματίσει τη ζωή του...

Επί δέκα συνεχόμενα μερόνυχτα τον βασάνιζαν. το ζωνάρι του βασανιστή του είχε γίνει ένα με το σώμα του. Τα χτυπήματα απανωτά και επώδυνα. Όλα αυτά ο Μυργιάν τα αντιμετώπιζε με θάρρος. Έτσι είχε μάθει να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες της ζωής...

Πολλοί λένε πως κάποια πράγματα στη ζωή σου δίνουν δύναμη να συνεχίζεις να προσπαθείς. Ο Μυργιάν άνηκε στη μάζα των ανθρώπων που διαφωνούσε με αυτή την άποψη. Οι δυσκολίες της ζωής τον έκαναν να αναθεωρήσει, όταν κλεισμένος μέσα στους τέσσερις βρώμικους τοίχους μιας σκοτεινής φυλακής, έφερνε στο νου του την εικόνα της Μελέχ. Κατάφερνε με τη σκέψη της και μόνο να ξεφύγει για λίγο από τη σκληρή και βρώμικη πραγματικότητα.

Την ήξερε από μωρό παιδί. Οικογενειακή φίλη τη χαρακτήριζαν οι γονείς του. Έτσι λοιπόν πίστευε αρχικά κι εκείνος. Ίσως έτσι να έπρεπε... Με τη Μελέχ μεγάλωσε... Στην ίδια γειτονιά... Μαζί παίζανε, μαζί γελούσαν, μαζί διάβαζαν, μαζί ονειρεύονταν... Τα πάντα μαζί...

Μεγαλώνοντας διαπίστωσε πως κάτι αφύσικο ένιωθε κάθε φορά που ήταν δίπλα της, κάθε φορά που την κοιτούσε... Δεν αναγνώριζε τον εαυτό του... Είχε ακούσει από τις συζητήσεις των μεγάλων για κάτι που λέγεται «έρωτας». Μήπως ήταν τελικά ερωτευμένος; Δεν έπρεπε... Αυτά τα «πρέπει» καθόριζαν πάντα τη ζωή του... Μα ήταν η καλύτερή του φίλη!

Τα χρόνια πέρασαν, ο Μυργιάν και η Μελέχ είχαν φτάσει πια στο πανεπιστήμιο. Ήταν πλέον σίγουροι για τα αισθήματά τους. Δε χωρούσε αμφιβολία πια, πως εκτός από τη φιλική αγάπη που είχε φωλιάσει στις καρδιές τους, υπήρχε και κάτι πιο δυνατό και έντονο, ο έρωτας. Αυτή η ανεξήγητη έλξη τους ήθελε συνέχεια μαζί, όσο και αν αυτό ήταν λάθος.

Οι συναντήσεις τους αραίωναν σταδιακά. Έριχναν την ευθύνη στο βαρύ φόρτο της εργασίας τους, αλλά στην πραγματικότητα και οι δύο ήξεραν πολύ καλά πως φοβόντουσαν να αντιμετωπίσουν, μέσα στη σκληρή και αυστηρή κοινωνία στην οποία ζούσαν, τα αληθινά τους αισθήματα.

Τα λεπτά, οι μέρες, οι ώρες κυλούσαν τόσο γρήγορα σαν κάποιος να τις μαγνήτιζε. Για το Μυργιάν και τη Μελέχ όμως ο χρόνος περνούσε αργά και βασανιστικά. Έπρεπε να αποφασίσουν τι πραγματικά θέλουν...

Την επόμενη μέρα, αργά το βράδυ, ο Μυργιάν δεν μπορούσε να κοιμηθεί, στο μυαλό του τριγυρούσαν ένα σωρό σκέψεις . δεν ήξερε αν κάνει καλά αλλά αυτό πρόσταζε η καρδιά του. Σηκώθηκε και ετοιμάστηκε γρήγορα. Περιποιήθηκε τον εαυτό του (κάτι τέτοιο ήταν σπάνιο για αυτόν). Ήθελε να γίνει όσο πιο όμορφος μπορούσε. Έπειτα χωρίς σκέψη έτρεξε στο σπίτι της Μελέχ. Κάτι τον τραβούσε να πάει κοντά της.

Του άνοιξε την πόρτα, τότε για πρώτη φορά κατάλαβε πόσο πολύ την αγαπούσε. Κάθονταν ασάλευτος μπροστά στην πόρτα, την κοιτούσε ασταμάτητα στα μάτια καθώς αυτή τον ρωτούσε με απορία αν είχε συμβεί κάτι και πήγε σπίτι της τέτοια ώρα. Τίποτα... Απόλυτη ησυχία... Καμία κίνηση...

Πέρασαν περίπου πέντε λεπτά.

-Μυργιάν τι έχεις πια; Γιατί δε μιλάς; Ακούστηκε η φωνή της Μελέχ.

-Σ' αγαπάω, είπε δειλά ο Μυργιάν. Δε μπορώ να ζήσω μακριά σου, συνέχισε έτσι απλά, καθώς την πλησίαζε.

Την άγγιξε τρυφερά, την αγκάλιασε και τη φίλησε γλυκά στο στόμα. Έτρεμαν και οι δύο μη έχοντας συνειδητοποιήσει τι γίνεται και παρακαλώντας να μη τελειώσει ποτέ αυτή η στιγμή που τόσο λαχταρούσαν και οι δύο.

-Τι κάνετε εκεί; Η πάντα βραχνή και δυνατή φωνή του πατέρα της. Τραβήχτηκαν γρήγορα, κοιτάχτηκαν με νόημα, «θα τα ξαναπούμε»είπε βιαστικά ο Μυργιάν, «αντίο» απάντησε η Μελέχ και ο Μυργιάν χάθηκε μέσα στη νύχτα...

Πέρασαν τόσο γρήγορα δύο μέρες. Κανείς δεν κατάλαβε ή τουλάχιστον δεν ήθελε να καταλάβει τι είχε συμβεί.

Ο Μυργιάν βρέθηκε ξαφνικά τιμωρημένος μέσα στο μικρό δωμάτιό του να κλαίει, ίσως για πρώτη φορά στη ζωή του και η Μελέχ να παρακαλάει τον πατέρα της γεμάτη ελπίδες.

Το μόνο που είχε μείνει σε μια λάμψη μέσα στις μαύρες από τη θλίψη ψυχές τους ήταν εκείνο το φιλί το οποίο επισφράγισε την αγάπη τους και το οποίο θα μείνει για πάντα βαθιά χαραγμένο στις καρδιές τους.

Πέμπτη πρωί. Ξύπνησε από τους αφόρητους πόνους σε όλο του το σώμα. Όσο βρισκόταν στην φυλακή κανείς δεν φρόντιζε τα τραύματα του, κι έτσι βγαίνοντας οι γιατροί δεν του δώσανε καμιά ελπίδα για το πόδι του. Η γάγγραινα είχε εξαπλωθεί σε όλο του το πόδι. Η μόνη λύση ήταν να κοπεί το κάτω άκρο. Μετά την αφαίρεση, μεταφέρθηκε σε έναν άθλιο νοσοκομειακό θάλαμο. Έπειτα απ' την ανάρρωση, ήταν η στιγμή να πάρει μία σοβαρή απόφαση, αν θα παραμείνει κυνηγημένος στη χώρα του ή αν τελικά θα φύγει απ' τη χώρα του αναζητώντας ένα καλύτερο αύριο. Η απόφαση είχε ουσιαστικά καιρό τώρα παρθεί. Ήταν ανάγκη να φύγει. Πάνω στα καλύτερα του χρόνια και ενώ είχε ήδη δημιουργήσει τη δική του ζωή έπρεπε να αφήσει οικογένεια, σπουδές και φίλους πίσω, παίρνοντας το δρόμο για μία νέα, ξένη, αφιλόξενη πατρίδα. Μισός άνθρωπος πλέον, βρίσκει τη δύναμη στηριζόμενος στα δυο πόδια της ψυχής του, να πάρει το δρόμο για το άγνωστο.

Ένα πράγμα δεν μπορούσε να καταλάβει ο Μυργιάν ...

Γιατί για να ζήσει κανείς πρέπει να υποταχθεί και να ακολουθήσει τις απόψεις κάποιων οι οποίοι μόνο το προσωπικό τους συμφέρον έχουν ως κυρίαρχο σκοπό;

Δεν το άντεχε, δεν μπορούσε να το κάνει, δεν ήθελε να προδώσει τις αρχές του. Αυτός ήταν... Γιατί δεν τον αποδεχόταν η κοινωνία έτσι; Γιατί ήταν αναγκασμένος να περάσει τέτοια μαρτύρια; Μέχρι τότε πίστευε πως το να είναι κανείς ισχυρογνώμων είναι προνόμιο και καλό εφόδιο για την

ζωή... με λύπη όμως διαπίστωσε πως νικούν αυτοί που υποτάσσονται και δεν πολεμούν για τα δικαιώματά τους... Αυτό το τίμημα πλήρωνε... το ότι ήταν διαφορετικός...

Ναι ήταν αριστερός. Πίστευε στις κομμουνιστικές αντιλήψεις και δεν είχε σκοπό να αλλάξει για κανέναν. Η επιμονή και η πίστη στις ιδέες του τον οδήγησαν στην φυλακή και αργότερα κατέληξε να προτιμάει την ζωή από τον θάνατο...

Με μια βαλίτσα στο χέρι, με ρούχα βρώμικα, σωματικά και ψυχικά ταλαιπωρημένος ο Μυργιάν βρέθηκε στα εικοσιεφτά του χρόνια να τριγυρνάει κυνηγημένος σε άγνωστους και άβαστους γι' αυτόν τόπους... με τόσες ανεξήγητες σκέψεις, τόσες αναμνήσεις και τόση θλίψη για αυτά που πέρασαν, κοντοστάθηκε για λίγο. Ένωσε πως η ζωή γι' αυτόν είχε ουσιαστικά τελειώσει. Δεν είχε πουθενά να πάει, δεν είχε κανέναν να τον περιμένει και κυρίως είχε χάσει πια την αυτοπεποίθησή του. Αυτό δηλαδή που τον κρατούσε ζωντανό τόσα χρόνια. Ποίος ο λόγος να ζει;

Τότε πέρασε για πρώτη φορά από το μυαλό του η σκέψη του θανάτου... Τι αυτό ήταν; Τα παρατούσε; Όχι δεν έπρεπε... Τότε έφερε αστραπιαία στο μυαλό του την Μελέχ και θυμήθηκε τα λόγια της : <Ίσως η δικιά μας αγάπη να έσβησε γρήγορα, μην αφήσεις όμως οποιαδήποτε άλλη σου αγάπη να χαθεί. Είναι άδικο, δεν σου αξίζει. Μυργιάν καν' το για 'μένα... θυσιάσες την ζωή για τα πολιτικά σου πιστεύω... Μην τα παρατήσεις ποτέ. Μου το υπόσχεσαι;> του είπε λίγο πριν την βγάλουν σηκωτή από την φυλακή.

Είχε δίκιο. Δεν έπρεπε να σταματήσει... Συνέχισε λοιπόν να περπατάει. Αφού αυτό έκανε χαρούμενη την Μελέχ, αυτό θα έκανε... Μπορεί να αναγκάστηκε να φύγει από την χώρα του, αλλά δεν θα το έβαζε κάτω, θα συνέχιζε τον αγώνα του ως το τέλος... Κάπου θα έβρισκε να πάει, κάπου να τον δεχόντουσαν...

Έτσι και έγινε... Η ζωή του άλλαζε ριζικά.

Τετάρτη πρωί. Ο Μυργιάν έκλεινε τα τριανταδύο του χρόνια και για άλλη μια φορά κάνεις δεν θα θυμόταν τα γενέθλια του.. Τουλάχιστον εκεί που ζούσε τα τελευταία πέντε χρόνια... Στην Τουρκία... Ήταν η μόνη του ελπίδα όταν διωγμένος από την χώρα του δεν είχε που να πάει... Ξέροντας πως η ζωή του εκεί θα ήταν προσωρινή... και πως θα χρειαστεί και πάλι να μεταναστεύσει, ήταν έτοιμος να αντιμετωπίσει οτιδήποτε. Η Τουρκία όντας γειτονική με τη δική του χώρα, απελάσει μετά από κάποιο χρονικό διάστημα κάθε μετανάστη ή πρόσφυγα που εισέρχεται εκεί. Γι' αυτό και η απέλαση δεν άργησε να έρθει.

Αφού απελάθηκε από την Τουρκία, πληρώνοντας από το υστέρημά του, αυτός και 21 ακόμη άτομα, ήρθαν παράνομα με πλοίο στον Πειραιά. Μετά από 43 ώρες στη θάλασσα και κάτω από άθλιες συνθήκες, πάτησαν στην νέα προσωρινή τους πατρίδα, την Ελλάδα. Μόνος του πλέον, σ' έναν ξένο τόπο, μεταφέρεται σε καταυλισμούς των Γιατρών του Κόσμου. Έπειτα από 7 μήνες ψάχνοντας για κάρτα που θα του επιτρέψει τη νόμιμη διαμονή του στη χώρα μας, γίνεται κάτοχος ροζ κάρτας. Έρχεται σε επαφή με πατριώτες του που διαμένουν στην Ελλάδα, καθώς και με τον GSR, έναν οργανισμό βοήθειας προσφύγων, οι οποίοι τον συμβουλεύουν να έρθει στην Θεσσαλονίκη. Ακολουθώντας τη συμβουλή τους, τον Ιούνιο του 2003 φτάνει στην πόλη μας. Εδώ διαμένει σε κέντρο υποδοχής προσφύγων, όπου του παρέχεται στέγη, τροφή και μαθήματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Παρ' όλα αυτά ήταν ανήμπορος να αυτονομηθεί καθώς δεν είχε ούτε δραχμή δική του. Τέσσερις μήνες έψαχνε απεγνωσμένα για μία οποιαδήποτε δουλειά. Τελικά ως μικροπωλητής απέκτησε δικό του πάγκο σε κεντρική αγορά της πόλης. Σήμερα συνεχίζει να πουλάει ρολόγια και να νοικιάζει το δικό του σπίτι στο κέντρο της πόλης. Ζει την σκληρή πραγματικότητα υπομονετικά και αισιόδοξα. Αντιμετωπίζει καθημερινά την απόρριψη στο κοινωνικό και επαγγελματικό του περιβάλλον καθώς είναι εμφανές ότι δεν είναι Έλληνας. Αυτή η απόρριψη του απαγορεύει να προσαρμοστεί ισάξια με όλους μας στην κοινωνία και να απολαμβάνει τα δικαιώματα της Δημοκρατίας έστω και γι' αυτό το μικρό διάστημα που προβλέπεται ότι θα μείνει στη χώρα μας.

Στην συνάντησή μας για την συνέντευξη που μας έδωσε, γνωρίσαμε έναν άνθρωπο χαμογελαστό, γεμάτο ευγένεια και πόθο για ζωή, παρ' όλα αυτά τίποτα δεν μπορούσε να κρύψει τον πόνο της ξενιτιάς απ' τα μάτια του, τις μνήμες των βασανιστηρίων και τις εικόνες των αγαπημένων του προσώπων, που 7 χρόνια τώρα έχει να δει και που σπάνια συνομιλεί μαζί τους μέσω τηλεφώνου. Φεύγοντας από τον τόπο συνάντησής μας, αναθεωρήσαμε πολλές από τις απόψεις μας για τη ζωή. Τρεις ώρες μετά δεν μπορούσαμε να συνέλθουμε από τα όσα αυτός ο άνθρωπος με μία ανεξήγητη ηρεμία μας είχε διηγηθεί. Δύο χρόνια τώρα ζει μέσα στην αβεβαιότητα, περιμένοντας την πιθανή ανανέωση της εξαμήνης κάρτας του, που ίσως να μην ανανεωθεί ποτέ. Αυτό συνεπάγεται τη φυγή του σε κάποια άλλη χώρα, την οποία δεν γνωρίζει και που σίγουρα δεν μπορεί να είναι η πατρίδα του, όπου και πιθανόν να μην έχει τη δυνατότητα να γυρίσει ποτέ. Γνωρίζει έξι γλώσσες και δουλεύει ως μικροπωλητής και περιστασιακά ως διερμηνέας. Έχει πτυχίο πολιτικών επιστημών και του είναι πλέον άχρηστο. Είναι ανασφάλιστος και θα παραμείνει ώσπου κάποια στιγμή να γίνει μόνιμα και νόμιμα δεκτός από κάποια χώρα. Συνειδητοποιήσαμε τελικά, πως γύρω μας υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν πατρίδα και περιουσία, μόνη τους ιδιοκτησία είναι το αβέβαιο και γεμάτο εκπλήξεις αύριο... και εμείς ζούμε για να αποκτούμε ύλη και χρήμα. Υπηρετούμε προκατειλημμένες, ρατσιστικές και ξενοφοβικές ιδέες, οι οποίες καταργούν το δικαίωμα στη ζωή, απ' αυτούς του ανθρώπους, για τους οποίους οι καταστάσεις δεν υπήρξαν τόσο ευνοϊκές, όσο σε εμάς που απολαμβάνουμε στην πατρίδα μας την Δημοκρατία. Όσο θυμωμένες κι αν αισθανθήκαμε με τη συμπεριφορά της «πολιτισμένης» κοινωνίας μας απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες που καταφεύγουν στη χώρα μας, αυτός ο άνθρωπος μας έδωσε κουράγιο και το κυριότερο μας φανέρωσε μία σκληρή πλευρά των κοινωνικών μας αντιλήψεων που είτε αγνοούμε, είτε αδιαφορούμε γι' αυτές, μα που σίγουρα θα πρέπει να εξαλειφθούν, αν θέλουμε ο δημοκρατικός μας τίτλος να μην μένει απλά μια θεωρία, αλλά να εφαρμόζεται και ως πράξη.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

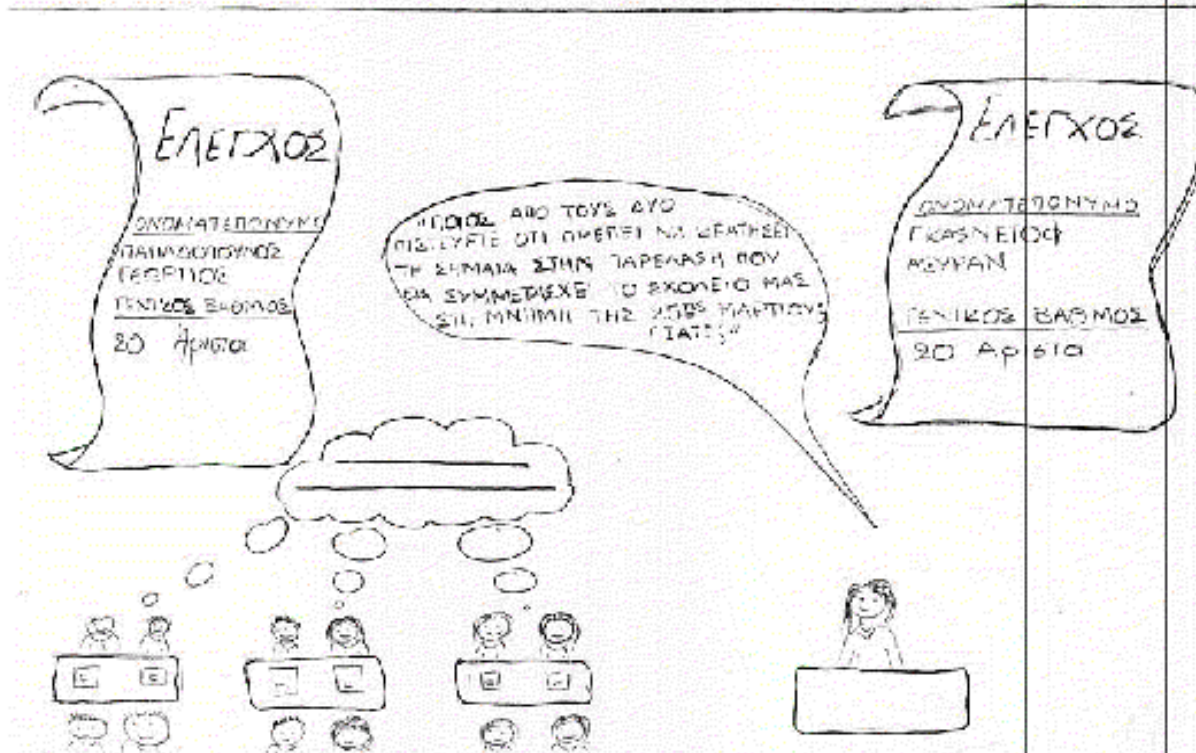
Ευχαριστώντας εκ των προτέρων για τη βοήθεια σας, παρακαλούμε για τη συμπλήρωση των παρακάτω θεμάτων μας. Σας βεβαιώνουμε ότι θα υπάρξει ανωνυμία στις πληροφορίες που θα μας δώσετε.

Α. Τσεκάρισε το αντίστοιχο κουτάκι:

1) Φύλο: Αγόρι   Κορίτσι

2) Είσαι παιδί μεταναστών;   Ναι   Όχι

Β-Γ. Συμπλήρωσε τις φούσκες λόγου- σκέψης στις δύο εικόνες

Δ. Συμπλήρωσε τη φούσκα σκέψης

Ε. Γράψε 3 λέξεις που σου έρχονται στο μυαλό για κάθε μια από τις εικόνες.

_____

_____

_____

_____

Σας ευχαριστούμε για τη βοήθειά σας.

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

Για την κωδικοποίηση των απαντήσεων των μαθητών-μαθητριών δώσαμε τυχαία στα ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν τους κωδικούς M1 έως M22. Αυτό διευκολύνει μια οριζόντια ανάλυση των απαντήσεων (κάθε ερώτημα σε όλους τους μαθητές). Διευκολύνει επίσης και μία κάθετη ανάγνωση των απαντήσεων για τον απαιτητικό αναγνώστη (όλα τα ερωτήματα πως τα απάντησε κάθε μαθητής).

Ερώτηση Α

Έτσι από τους 22 μαθητές-μαθήτριες οι 8 είναι κορίτσια (M2, M3, M5, M7, M8, M9, M10, M11) και οι υπόλοιποι 14 αγόρια (M1, M4, M6, M12, M13, M14, M15, M16, M17, M18, M19, M20, M21, M22). Μόνο ένας μαθητής δήλωσε παιδί μεταναστών (M19).

Ερώτηση Β.

Σκοπός αυτού του θέματος ήταν να διαπιστώσει πόσοι μαθητές αποδίδουν την ανεργία, ένα σύγχρονο πρόβλημα, στην εισροή πολλών μεταναστών. Όπως πληροφορηθήκαμε, αλλά και διαβάσαμε δεν υπάρχουν οικονομικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν κάτι τέτοιο. Αντίθετα, συνήθως η είσοδος οικονομικών μεταναστών βοηθά την ανάπτυξη μιας χώρας.

(Καταγράφουμε τους διάλογους επειδή δεν φαίνονται καλά στις εικόνες:

- Μπαμπάκα μου, θα μου δώσεις λεφτά να βγω με τους φίλους μου;
- Λυπάμαι, αλλά δεν έχω... Αφού ξέρεις πως 7 μήνες τώρα είμαι άνεργος
- Αχ, γιατί τόσο ανεργία στη σημερινή κοινωνία;
- Γιατί _____)

Έτσι λοιπόν διαπιστώσαμε, ότι 5 μαθητές (M1, M9, M13, M15, M17) απέδωσαν το πρόβλημα της ανεργίας (οι 4 αποκλειστικά) στους μετανάστες. Εκτός από ένα κορίτσι (M9), οι υπόλοιποι μαθητές ήταν αγόρια. Ένας από αυτούς (M1) συμπλήρωσε, αναιρώντας ουσιαστικά τα προηγούμενα λεγόμενα του, ότι οι Έλληνες προτιμούν συγκεκριμένες εργασίες, όχι πολύ κοπιαστικές.

Ενδεικτική απάντηση (M17): *«Έχουμε πολλούς ξένους που έρχονται και μας τρώνε τη δουλειά με τα φτηνά εργατικά χέρια»*

Το ποσοστό των μαθητών αυτών (περίπου 23%) μπορεί να θεωρηθεί πολύ υψηλό, αν ληφθεί υπόψη ότι το σχολείο μας είναι στο κέντρο της πόλης, όπου μπορούμε να υποθέσουμε ότι η ανεργία δεν είναι τόσο μεγάλη, όσο άλλες περιοχές της πόλης. Πιστεύουμε, ότι αν έρευνα γινόταν για παράδειγμα σε σχολείο των Δυτικών συνοικιών της πόλης, τέτοιες απαντήσεις πιθανότατα να ήταν πολύ περισσότερες.

2 μαθητές (M2, M7) εξέφρασαν την άποψη, ότι φταίει η έλλειψη σπουδών του πατέρα, ενώ δεν έλειψαν και οι σχετικές πατρικές παραινέσεις.

Ενδεικτική απάντηση (M7): «Γιατί δεν φρόντισα να σπουδάσω να έχω περισσότερες επιλογές στην εργασία και επιπλέον δεν υπάρχουν πολλές θέσεις εργασίας, επιλέγουν αυτόν που έχει περισσότερα προσόντα (γνώσεις).»

3 μαθητές (M3, M6, M19) θεώρησαν ότι υπάρχει αναντιστοιχία πτυχίων και θέσεων εργασίας.

Ενδεικτική απάντηση (M3): «Γιατί υπάρχει μειωμένος αριθμός θέσεων εργασίας και ο αριθμός των πτυχιούχων που βγαίνει από τα πανεπιστήμια είναι πολύ μεγάλος. Αυτό είναι πολύ πολύπλοκο για σένα.»

Να σημειωθεί, ότι ο πατέρας, έχει σχεδιαστεί να φορά εργατική φόρμα!

1 μαθητής (M21) «αναζητούσε» δουλειά με κοινωνική ασφάλιση: «Γιατί η ανεργία έχει αυξηθεί στην Ελλάδα και δεν μπορώ να βρω εργασία άμεσα, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα και την ασφάλιση μου.»

Εμείς αναρωτιόμαστε: Αν για τους Έλληνες επιφυλάσσονται μόνο δουλειές με σπουδές και ασφάλιση, τις υπόλοιπες ποιοι θα τις κάνουν;

Οι υπόλοιπες απαντήσεις δεν καταδεικνύανε μια συγκεκριμένη στάση των μαθητών απέναντι στους μετανάστες.

Έτσι, 2 μαθητές (M3, M10) είπαν ότι φταίει η Τεχνολογία (M3: «Γιατί δεν υπάρχει δουλειά για εργάτες, αφού υπάρχουν τα μηχανήματα.»)

1 μαθητής (M14) θεώρησε ότι φταίει ο πατέρας που είναι τεμπέλης.

Τέλος άλλες απαντήσεις μαθητών (M4, M8, M10, M11, M12, M16, M18, M19, M20, M22) έριξαν το βάρος στην ελληνική κοινωνία, στο κράτος, στην οικονομική δυσπραγία. Αυτό έγινε κάποιες φορές με μεγαλύτερη καυστικότητα (M22: «Γιατί η ελληνική κοινωνία πάει κατά διαόλου, ο άνθρωπος είναι μια αρρώστια...») ή με περισσότερη συγκαταβατικότητα (M8: «Γιατί η κυβέρνηση δεν έχει λεφτά να διορίσει...»)

Ερώτηση Γ.

Σκοπός της ερώτησης αυτής ήταν να διερευνήσει τη στάση των μαθητών-μαθητριών σε ένα σύγχρονο πρόβλημα που σε πολλά σχολεία έχει απασχολήσει και συχνά διχάσει τους μαθητές. Το ερώτημα αν μαθητές άλλης καταγωγής πλην της ελληνικής δικαιούνται να σηκώσουν την ελληνική σημαία, φαίνεται ότι ενδιαφέρει ιδιαίτερα και τους μαθητές του σχολείου μας, αν κρίνει κανείς από τις εκτενείς απαντήσεις τους σ' αυτό σε σχέση με τα άλλα ερωτήματα.

(Καταγράφουμε τους διάλογους επειδή δεν φαίνονται καλά στις εικόνες:

-Ποιος από τους δύο πιστεύετε ότι πρέπει να κρατήσει τη σημαία στην παρέλαση που θα συμμετάσχει το σχολείο μας στη μνήμη της 25^{ης} Μαρτίου. Γιατί;

- ΕΛΕΓΧΟΣ: ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ 20 ΑΡΙΣΤΑ
- ΕΛΕΓΧΟΣ: ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΓΚΑΣΝΕΤΟΦ ΑΣΥΡΑΝ ΓΕΝΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ 20 ΑΡΙΣΤΑ

Θα ξεκινήσουμε την ανάλυση από την απάντηση **1** μαθήτριας (M10) (ποσοστό περίπου **5%**) που πραγματικά μας συγκίνησε όταν τη διαβάσαμε, αφού εμείς δεν την είχαμε προβλέψει καν: «*Ο Γκασνέτοφ γιατί χρειάστηκε να καταβάλει πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια για το 20.*»

6 άλλοι μαθητές (ποσοστό περίπου **27%**) δήλωσαν ότι πρέπει να γίνει κλήρωση. Εκτός από 1 απάντηση (M18) που επέλεξε αυτή τη λύση επικαλούμενη τη συμμόρφωση στο νόμο, οι υπόλοιπες το αιτιολόγησαν ως θέμα δικαιοσύνης.

Εδώ θα θέλαμε να κάνουμε μια παρένθεση στην ανάλυση και να αναφερθούμε στην απάντηση (M18) της μαθήτριας αναλυτικά:

«*Εφόσον έχουν την ίδια βαθμολογία, είναι ισάξιοι μαθητές και επειδή σύμφωνα με το νόμο το κριτήριο για την επιλογή σημαιοφόρου είναι η επίδοση στα μαθήματα θα πρέπει να γίνει κλήρωση. Προσωπικά, πιστεύω ότι είναι λάθος να προσπαθείτε να ανιχνεύσετε ρατσιστικές αντιλήψεις μ' αυτόν τον τρόπο*»

Η τελευταία πρόταση της μαθήτριας η αλήθεια είναι μας έκανε να αισθανθούμε άσχημα. (Παρόμοια παρατήρηση έκανε και στο ερώτημα Ε που επίσης ήταν εμφανές το τι έψαχνε). Αν αφήσουμε τώρα τα προβλήματα σχεδιασμού των ερωτήσεων Α και Ε, θα πρέπει να πούμε ότι γνωρίζαμε εκ των προτέρων ότι το βασικό μειονέκτημα των προβλητικών τεχνικών ήταν η ανηθικότητα τους, αφού προσπαθούν να εκμαιεύσουν απαντήσεις με πλάγιο τρόπο. Τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά όμως, όταν το βιώσαμε αυτό. Το ερώτημα λοιπόν που μπαίνει είναι: Δικαιούμαστε με κάθε τρόπο να ψάχνουμε την αλήθεια, ή η εντιμότητα είναι το υπέρτατο αγαθό;

Για να επανέλθουμε τώρα στην ανάλυση **2** μαθητές (M11, M14), (ποσοστό περίπου **9%**) δήλωσαν ότι τη σημαία πρέπει να τη σηκώσει όποιος νοιώθει περήφανος και υπεύθυνος.

Ενδεικτική απάντηση (M11): «*όποιος πραγματικά νοιώθει περήφανος να σηκώσει την ελληνική σημαία και όχι να αναδείξει τους βαθμούς του*»

1 μαθητής (M8), (ποσοστό περίπου 5%) άφησε ασυμπλήρωτη (μόνο) αυτήν την ερώτηση, μη παίρνοντας ουσιαστικά θέση στο πρόβλημα.

Οι υπόλοιποι 12 μαθητές (M1, M3, M4, M7, M12, M13, M15, M16, M17, M20, M21, M22), (ποσοστό περίπου 55%), με τον ένα ή άλλο τρόπο, πήραν θέση ότι τη σημαία πρέπει να τη σηκώσει ο Έλληνας μαθητής.

Από τις παραπάνω απαντήσεις 1 απάντηση (M16) είχε μόνο το όνομα του μαθητή, ενώ 1 άλλη (M22) έλεγε: *«Ο Γεώργιος φυσικά, χωρίς κανένα γιατί και αιτιολόγηση»*.

Οι υπόλοιπες απαντήσεις από την κατηγορία αυτή, όλες αιτιολογούσαν εκτενώς την απόφασή τους, χρησιμοποιώντας όλα τα γνωστά επιχειρήματα που κατά καιρούς έχουμε ακούσει ή διαβάσει από τα ΜΜΕ.

Είναι χαρακτηριστικό ότι 1 απάντηση (M12) κάλυψε μία σελίδα για την αιτιολόγηση της απόφασής.

1 άλλη απάντηση (M7), ενώ επιχειρηματολόγησε υπέρ του ότι η σημαία δεν πρέπει να είναι έπαθλο, συμπλήρωσε στο σχέδιο μια φούσκα σκέψης στην καθηγήτρια που έλεγε: *«Ο Γιωργάκης φυσικά»*. Εμείς εντάξαμε και την απάντηση αυτή στην ίδια κατηγορία, παρόλο που η μαθήτρια δεν ήθελε συνειδητά να ενστερνιστεί την άποψη αυτή.

1 ακόμα μαθητής (M21) στο ίδιο σκεπτικό όπως προηγουμένως πρότεινε η σημαία να δίνεται κατόπιν αίτησης του μαθητή, και για την περίπτωση για καθαρά «πρακτικούς» λόγους, όπως έγραψε, για να μην δημιουργηθούν ρατσιστικά φαινόμενα να τη σηκώσει ο Έλληνας μαθητής.

Το «κάτι παραπάνω» του Παπαδόπουλου, είδε 1 άλλος μαθητής (M17): *«Ο Παπαδόπουλος γιατί είναι Έλληνας και έχουν βγάλει τον ίδιο βαθμό.»*

Οι υπόλοιπες απαντήσεις των μαθητών έδωσαν το βάρος της αιτιολόγησης τους, χρησιμοποιώντας εθνικά επιχειρήματα, περισσότερο ή λιγότερο κατηγορηματικά.

Ενδεικτική απάντηση (M13): «Φυσικά ο Παπαδόπουλος, διότι στο αίμα του ρέει ελληνικό αίμα και οι πρόγονοι του πολέμησαν για αιώνες υπέρ του πατρίου εδάφους, υπέστησαν κακουχίες για να είναι η Ελλάδα στο σημερινό πολιτικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο και οι ξένοι ήρθαν χωρίς να σέβονται αυτό, αλλά για να εκμεταλλευτούν την ανοχή των Ελλήνων και να ζήσουν αξιοπρεπώς».

Σαν τελικό συμπέρασμα στο ερώτημα αυτό βλέπουμε ότι η πλειοψηφία των μαθητών δεν φαίνεται να συμφωνεί με την πολιτεία που έχει θεσπίσει το σχετικό νόμο. Να πούμε εδώ, ότι και εμείς συμφωνούμε με το ότι την σημαία πρέπει να την σηκώνει ο καλύτερος μαθητής άσχετα από καταγωγή, εφόσον και ο ίδιος το επιθυμεί. Αναρωτιόμαστε όμως, φταίνε οι μαθητές που έχουν αντίθετες απόψεις; Όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες μεγαλώσαμε ακούγοντας και διαβάζοντας στο σχολείο μας τέτοια επιχειρήματα. Ελάχιστα έχουμε ακούσει για την ιστορία άλλων λαών, για την συνεισφορά και επίδραση άλλων πολιτισμών σ' αυτόν της Ελλάδας. Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι απλό και σίγουρα δεν φταίμε εμείς για τις όποιες απόψεις έχουμε.

Ερώτηση Δ & Ε.

Οι ερωτήσεις Δ και Ε δόθηκαν στους μαθητές μετά την ανάγνωση της ιστορίας του Μυργιάν με σκοπό να μετρηθεί κατά πόσο μια τέτοια παρέμβαση μπορεί να αλλάξει τις απόψεις τους, στο θέμα της συμβίωσης με ανθρώπους που έχουν έρθει από άλλα μέρη. Κάτι τέτοιο δεν φάνηκε να επιτυγχάνεται. Οι λόγοι είναι μάλλον πολλοί. Μπορεί να φταίει ο σχεδιασμός, η ακαταλληλότητα των ερωτήσεων (π.χ. η έλλειψη αντιστοιχίας ως προς αυτό που μετρούσαν στις πριν και μετά την παρέμβαση ερωτήσεις), ο τρόπος που διαβάστηκε η ιστορία, η οργάνωση γενικότερα της παρέμβασης, ο τρόπος που χρησιμοποιήθηκε για να αλλάξουν κάποιες στάσεις μαθητών. Κάποιες απόψεις φαίνεται να είναι

καλά ριζωμένες και αισθανθήκαμε πολύ αδύναμες για να τις αλλάξουμε. Εμείς όμως αισθανόμαστε ιδιαίτερα περήφανες για το έργο μας. Όπως είπαμε και στον καθηγητή μας, όταν μας προέτρεψε να γράψουμε την ιστορία του Μυργιάν όπως την ακούσαμε: *κανείς κύριε, όπως και να την γράψουμε την ιστορία, δεν μπορεί να την ζήσει όπως την ζήσαμε εμείς.....* Άρα αν έγινε κάποια αλλαγή έστω και στους εαυτούς μας το θεωρούμε πολύ σημαντικό και σαν μια καλή αρχή για να παλέψουμε να αλλάξουμε και πολλές από τις στάσεις των συμμαθητών μας.

Ερώτηση Δ

Σκοπός της ερώτησης αυτής ήταν να ανιχνεύσει αν υπάρχουν «ανοιχτά» ρατσιστικές αντιλήψεις μεταξύ των μαθητών. Αν εξαιρέσουμε 1-2 απαντήσεις δεν βρήκαμε άλλες που να παραπέμπουν στο χρώμα του πωλητή ή σε φυλετικά θέματα γενικότερα. Τα αποτελέσματα αυτά παρόλο που το δείγμα μας είναι μικρό πιστεύουμε ότι είναι γενικεύσιμα σε μεγάλο βαθμό σε όλο το μαθητικό πληθυσμό της Ελλάδας. Αν και ευτυχείς για το αποτέλεσμα αυτό, θεωρούμε την επιλογή της ερώτησης αυτής ατυχή, αφού δεν υπήρχε αντίστοιχη στις πριν το διάβασμα της ιστορίας ερωτήσεις. Έτσι, τα αποτελέσματα της ερώτησης αυτής δεν μπορούμε μάλλον να τα θεωρήσουμε ως συνέπεια της παρέμβασης μας.

Για την ανάλυση μας λοιπόν, να πούμε ότι **1** μόνο απάντηση (M16) (ποσοστό περίπου **5%**) βρέθηκε, η οποία παρέπεμπε σαφώς στο χρώμα του πωλητή: *«Φύγε μη φωνάζω την αστυνομία μαύρε»*

1 ακόμα απάντηση (M21) (ποσοστό περίπου **5%**) βρέθηκε σε παρόμοιο μάλλον ύφος, αλλά η αλήθεια είναι δεν την κατανοήσαμε, αφού ήταν μάλλον αντιφατική. Η απάντηση αυτή παρέπεμπε το πρόβλημα σε άλλες χώρες, που (πιθανόν) κατά τον μαθητή να είναι χώρες εχθρικές προς την Ελλάδα: *«Πάλι τα λεφτά θα πάνε στην πολυεθνική X, η οποία έχει το*

εργοστάσιο της στη Βουλγαρία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, και ζει εις βάρος του Ελληνικού πληθυσμού.»

Και συμπλήρωσε με βελάκι που έδειχνε την τσέπη του υποψήφιου αγοραστή: «*Αν αγοράζει Diesel παντελόνι γιατί να μην πάρει original CD*»

Οι υπόλοιπες 20 απαντήσεις (ποσοστό περίπου **91%**) αναφέρθηκαν μόνο στο θέμα της πειρατείας, παίρνοντας θέση υπέρ ή κατά.

Ενδεικτική απάντηση (M10): «*Ναι, για να αποδυναμωθούν οι μεγάλες δισκογραφικές εταιρίες*»

Ενδεικτική απάντηση (M18): «*Η πειρατεία σκοτώνει τη μουσική*»

Ενώ λοιπόν δεν φαινόταν να υπάρχει τίποτα άλλο ενδιαφέρον για την έρευνα μας στις απαντήσεις αυτές, θυμηθήκαμε εκείνο που είχαμε διαβάσει για τον «εθνικό εαυτό» και τους «εθνικούς άλλους». Όταν δηλαδή ο «εθνικός εαυτός» δεν νοιώθει να απειλείται φαίνεται ή μεγαλόψυχος ή υποτιμητικός.

Και πράγματι τέτοιες απαντήσεις διαγνώσαμε τουλάχιστον **4** (M4, M7, M13, M22) (ποσοστό περίπου **18%**): M4: «*Ναι γιατί είμαι κατά της αισχροκέρδειας των εταιριών και θέλω να βοηθήσω όσους έχουν ανάγκη*»

M13: «*Όχι φίλε, έτσι δεν θα λυθεί το πρόβλημα της παράνομης πώλησης των CD. Είναι προτιμότερο να σου δώσω 30€ και να μην συνεχίσεις αυτή τη δουλειά, έστω για σήμερα..*»

M22: «*Ναι, και για να βοηθήσω την τσέπη μου και εσένα...*»

Η απάντηση M7 επικαλούταν ένα πραγματικό περιστατικό: «*Αγόρασε ο Κώστας χθες το CD της Βανδή και ήταν όλο γραμμένο με τη φράση: -Είμαι μαύρος και σε κορόιδεψα, Είμαι μαύρος και σε κορόιδεψα... (αληθινό περιστατικό).*»

Ερώτηση Ε

Ο σκοπός αυτού του θέματος ήταν πολλαπλός. Θέλαμε να δούμε

- τη στάση που κρατούν οι μαθητές απέναντι σε μια υπερδύναμη όπως η Αμερική, που δεν βρίσκεται όμως στην Ευρώπη και ίσως γι' αυτό να μην φαίνεται ιδιαίτερα απειλητική για την εθνική ταυτότητα
- τη στάση απέναντι σε μια οικονομικά ανώτερη ευρωπαϊκή χώρα, όπως είναι η Γαλλία. Υπάρχει η λάθος εντύπωση στον κόσμο, ότι ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αναφέρονται μόνο στα «κατώτερα» κράτη, κάτι που δεν ισχύει όπως και εμείς διαβάσαμε. Η Γαλλία ήταν μια καλή ευκαιρία για να μελετήσουμε το θέμα αυτό.
- τη στάση σε μια κατώτερη οικονομικά χώρα, όπως η Αίγυπτος, αλλά με ένα αρχαίο πολιτισμό, για τον οποίο, όπως και τον ελληνικό υπάρχει μεγάλο παγκόσμιο ενδιαφέρον
- και τέλος την εικόνα που έχουν οι έλληνες μαθητές για το δικό τους έθνος αναφορικά πάντα με τους προηγούμενους πολιτισμούς.

Τελικά, όπως φάνηκε η ανάλυση του θέματος αυτού ήταν η πλέον δύσκολη και ο σχεδιασμός αποδείχθηκε μάλλον υπερφιλόδοξος για τις δυνατότητες μας. Τα δεδομένα από τα αποτελέσματα της ερώτησης δημιουργούν ένα πολυδιάστατο πίνακα²: 22 μαθητές για 4 διαφορετικά μνημεία με 3 λέξεις για κάθε μνημείο. Η ανάλυση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη αν ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότεροι (αν όχι όλοι) δεν χρησιμοποίησαν ανεξάρτητες συντακτικά ή νοηματικά λέξεις και έτσι ήταν είτε άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους (π.χ. επίδειξη πλούτου) είτε έμμεσα, ο συνυπολογισμός τους δηλ. έδινε διαφορετικό νόημα από κάθε λέξη ανεξάρτητα (π.χ. τεχνολογία-βρομιάρηδες). Επίσης ορισμένοι μαθητές έγραψαν ολόκληρες προτάσεις. Η αρχική μας λοιπόν σκέψη να μετρήσουμε ομοειδείς λέξεις εγκαταλείφθηκε. Αντ' αυτού αποφασίσαμε να εντοπίσουμε (όχι να μετρήσουμε με ακρίβεια) τις πιο σημαντικές έννοιες-σκέψεις που αποδίδονταν είτε με λέξεις, είτε με συνδυασμό λέξεων, είτε με προτάσεις.

1) Για το άγαλμα της ελευθερίας και κατ' επέκταση για την Αμερική, τη μοναδική υπερδύναμη του κόσμου, η αποδοχή του γεγονότος αυτού είναι κυρίαρχη στην πλειοψηφία (πάνω από τις μισές) των απαντήσεων. Οι μισές από αυτές στέκονται θετικά στην αποδοχή αυτής της «ανωτερότητας» (π.χ. M4: *δέος-πλούτος-υψηλά ιδανικά*), ενώ οι άλλες μισές διάκεινται μάλλον εχθρικά. (M20: *μίσος-χώρα με εξουσία*)

Το 1/3 περίπου των μαθητών ταύτισε ανθρωπιστικά ιδεώδη με την Αμερική (π.χ. M12: *ελευθερία-ισότητα-δικαιοσύνη*), ενώ δεν έλειψαν ανάμεσα σ' αυτές τις απαντήσεις και οι πιο «ανάλαφρες»: (π.χ. M2: *ελευθερία-κλαμπάκι-δώρο*).

Στις απαντήσεις των μαθητών δεν λείπουν και 2-3 με την αντίθετη άποψη: (π.χ. M7: *ελευθερία-δημοκρατία μόνο στους τύπους*)

² Τον πίνακα αυτό επισυνάψαμε σε Παράρτημα της εργασίας μας για όποιον θα ήθελε να μελετήσει καλύτερα τα αποτελέσματα της ερώτησης

Δεν βρέθηκε καμία απάντηση, που να κάνει κάποια αναφορά στην Ελλάδα.

Γενικά, μπορούμε να πούμε, ότι οι περισσότερες απαντήσεις κινούνται προς ένα θετικό κλίμα προς την Αμερική, παρά τα τελευταία γεγονότα στο Ιράκ. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ότι η Αμερική είναι μια χώρα «μακρινή», εκτός Ευρώπης.

2 Για τον πύργο του Άιφελ και κατ' επέκταση μιας οικονομικά ισχυρής ευρωπαϊκής χώρας της Γαλλίας, απόλυτα κυρίαρχες ήταν οι απόψεις με στερεότυπα, που έχουμε σχεδόν όλοι για τη Γαλλία και τους Γάλλους, διατυπωμένες με λέξεις όπως κομψότητα, ρομαντισμός, υπεροψία, χαρά κ.τ.λ. (ενδεικτική απάντηση M14: ένας έρωτας ξυπνά μεσ' την καρδιά μου)

7-8 απαντήσεις μαθητών ήταν μάλλον εχθρικές. Κάποιες από αυτές τις απαντήσεις θα θέλαμε να τις αναφέρουμε, γιατί πιστεύουμε ότι όλες μαζί συνθέτουν ένα παζλ, που φωτίζει τη στάση που έχουν πολλοί Έλληνες απέναντι σε «ανώτερες» ευρωπαϊκές χώρες. (M7: *χώρα χωρίς μνήμη-πολιτιστικά μνημεία=τεχνολογία*, M11: *τουρισμός-πλούτος-εκμετάλλευση χρημάτων*, M17: *τεχνολογία-βρωμιάρηδες*, M16: *όταν χτίζαμε εμείς Παρθενώνες αυτοί περπατούσαν στα τέσσερα*, M21: *πόλη του σωβινισμού*). Στις απαντήσεις αυτές υπάρχει μια αντίφαση. Από τη μια αναγνωρίζεται η τεχνολογική υπεροχή. Από την άλλη αυτή η υπεροχή εξηγείται στο ότι η Γαλλία έχει πολλά χρήματα, εκμεταλλεύεται κ.τ.λ. Συγχρόνως η τεχνολογική υπεροχή χρησιμοποιείται σαν κάτι κακό, αφού αυτή παρουσιάζεται σαν το μοναδικό τους πλεονέκτημα και διαχωρίζεται έτσι στον πύργο του Άιφελ το πνευματικό του κομμάτι, και υποτιμάται τελείως. Ακριβώς το αντίθετο γίνεται για τον Παρθενώνα όπου υπερτονίζεται η πνευματική δημιουργία, (όπως φαίνεται στην απάντηση M21, αλλά και στις περισσότερες που αφορούν τις απαντήσεις με ερέθισμα την εικόνα του Παρθενώνα. Βλέπουμε λοιπόν μια κομπλεξική, μίζερη αντίδραση, που για να εξυψωθεί η εθνική ταυτότητα καταφεύγει στους αρχαίους προγόνους, ενώ συγχρόνως προσπαθεί να μειώσει τους άλλους πολιτισμούς. Παρόμοια συμπλεγματική απάντηση είναι πιθανόν και η M3 που μιλάει για «καθαρό πάρκο» αυτομαστιγώνοντας ουσιαστικά τη δικιά μας συμπεριφορά που δεν έχουμε καθαρά πάρκα.

3) Τα πράγματα με την Αίγυπτο φαίνεται να είναι διαφορετικά. Εδώ έχουμε να κάνουμε με μια «κατώτερη» χώρα. 6 μαθητές (M3, M4, M5, M9, M15, M22) τονίζουν τα φολκλορ στοιχεία της χώρας. (ενδεικτική απάντηση M3: *έρημος, ζέστη, καμήλες*). 2 μαθητές τονίζουν τα αρνητικά στοιχεία του πολιτισμού (M2: *δούλοι*, M13: *σκοταδισμός, εκμετάλλευση εργατών*). Άραγε και στην Ελλάδα δεν υπήρχαν δούλοι; 1 άλλος μαθητής τονίζει τους πιθανούς κινδύνους που κρύβει μια «υπανάπτυκτη» χώρα (M10: *ταραχές, μέση ανατολή, ταλιμπάν*). 1 μαθητής (M14) αντιμετωπίζει

με συμπάθεια το θέμα: *η αρχαιότητα και τα απομεινάρια της*. Δεν βλέπει όμως παρόμοια και τον Παρθενώνα στο επόμενο υποερώτημα: *η μεγάλη Αθήνα του Περικλή*. 4 άλλοι μαθητές (M7, M13, M18, M21) τονίζουν την επιρροή του Ελληνικού πολιτισμού (ενδεικτική απάντηση M13: *επίτευγμα ελλήνων*.)

Τέλος δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε τις απαντήσεις 9 μαθητών (M1, M6, M8, M11, M12, M16, M17, M19, M20) που στέκονται με σεβασμό απέναντι στον Αιγυπτιακό πολιτισμό. (ενδεικτική απάντηση M11: *εφευρετικότητα-ευφυΐα*). Δεν είμαστε όμως σίγουρες αν αυτή η στάση θα ήταν ίδια αν η Αίγυπτος ήταν μια ανεπτυγμένη οικονομικά ευρωπαϊκή χώρα).

4) Στην περίπτωση του Παρθενώνα εκτός από 1 μαθητή (M22) που έβλεπε νοσταλγικά τα «*δυστυχώς περασμένα μεγαλεία*» και 2 άλλους (M2, M18) που ανέφεραν τον *Έλγιν* όλες οι υπόλοιπες λέξεις το λιγότερο που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν είναι διθυραμβικές. (Ενδεικτικές απαντήσεις (M8: συγκίνηση- περηφάνεια-σεβασμός, M19: ιστορία-πολιτισμός-δόξα). Όλες οι απαντήσεις εκτός από 2 (M5, M16) καταφεύγουν στο «ένδοξο» παρελθόν. Όλες οι απαντήσεις αυτές φαίνεται να υπερτονίζουν το πνευματικό στοιχείο του Ελληνικού πολιτισμού.

Οι 2 απαντήσεις επικεντρώνονται σε τωρινά μάλλον περισσότερο πολιτισμικά χαρακτηριστικά: (M5: *γαλάζιο-θάλασσα-φιλοξενία*, M16: *πατρίδα-θρησκεία-οικογένεια*). Φυσικά δεν λείπουν οι συγκρίσεις με τους «άλλους»: (M17: *οι άλλοι στα τέσσερα*, M12: *όταν υπήρχε η ένδοξη Αθήνα οι άλλοι ήταν στην αρχή της δημιουργίας τους*).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές της Γ' Λυκείου, επιβεβαίωσε τα όσα οι ίδιες αντλούμε καθημερινά μέσα από τις συζητήσεις μας με άλλους και φαίνεται να είναι και σύμφωνα με την ανάλυση που έγινε στην αρχή για την έννοια του έθνους. Η στάση των Ελλήνων μαθητών απέναντι σε ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς φαίνεται άλλες φορές να είναι ξενοφοβική (θα μας πάρουν τις δουλειές) άλλοτε «μεγαλόκαρδη» (δεν φαίνεται να ενοχλούνται από «κατώτερα» έθνη), άλλοτε υποτιμητική, άλλοτε συμπλεγματική και για να αποκτήσει η εθνική ταυτότητα τους κύρος να καταφεύγουν στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.

Μέσα από το σύνολο των απαντήσεων σε όλα τα ερωτήματα, βλέπουμε τον εθνικό μας χαρακτήρα να εξυψώνεται, με αποτέλεσμα κάθε ξένο στοιχείο για τη χώρα μας, να θεωρείται εχθρικό, να είναι ανεπιθύμητο και να μισείται.

Η τελική εικόνα που αποκομίσαμε από την έρευνα μας για την ύπαρξη ρατσισμού και ξενοφοβίας στην Ελλάδα, δεν είναι απόλυτα σαφής. Κατά τα λεγόμενα των ίδιων των μεταναστών, ο ρατσισμός στην Ελλάδα υπάρχει σε πολύ μικρότερο βαθμό απ' ό τι σε άλλες χώρες. Όμως ο εθνικός μας χαρακτήρας δεν μας επιτρέπει με ευκολία να αφομοιώσουμε τους μετανάστες και πρόσφυγες, στην κοινωνία μας. Η ιστορία του Μυργιάν που αφηγηθήκαμε στους μαθητές της Γ' Λυκείου δεν φάνηκε να τους επηρέασε στις απαντήσεις τους στο δεύτερο ερωτηματολόγιο που τους δόθηκε. Ίσως ο τρόπος παρουσίασης ή και ο διαθέσιμος χρόνος μας στα πλαίσια μίας σχολικής ώρας να μην ήταν αρκετός για να δοθούν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τη ζωή αυτού του ανθρώπου. Η ελάχιστη επιρροή που είχε η αφήγηση μας στα άτομα αυτά, δεν μας απογοητεύει. Είναι γνωστό πως τέτοιες αντιλήψεις περί ρατσισμού και ξενοφοβίας δεν είναι εύκολο να εξαλειφθούν, πόσο μάλλον μέσα από την αφήγηση της ιστορίας ενός πρόσφυγα. Τουλάχιστον η γνωριμία μ' αυτόν τον άνθρωπο είχε μεγάλο αντίκτυπο στη δική μας άποψη για τη ζωή. Δεν καταφέραμε να δείξουμε στους μαθητές που πήραν μέρος στην έρευνα τον πόνο του μετανάστη- πρόσφυγα, το πρόσωπο του, ώστε να κατανοήσει πως δεν είναι εχθρός του και δεν έχει λόγο να τον μισεί ή να τον φοβάται. Καταφέραμε όμως εμείς οι ίδιες να το καταλάβουμε. 22 άτομα ήταν δύσκολο να

αλλάζουν μέσα από την απρόσωπη γνωριμία τους με τον Μυργιάν , 5 άτομα όμως που αποτελούν την ομάδα μας, αδιαμφισβήτητα έχουν ριζικά αλλάξει.

Η συμμετοχή μας σε αυτόν τον Πανελλήνιο διαγωνισμό ίσως να μην μας αποδώσει μία από τις καλύτερες θέσεις, παρ' όλα αυτά η τριβή μας με το θέμα, προχώρησε τη σκέψη και την ψυχή μας,. Τα όσα αποκομίσαμε από την επαφή μας με τον Μυργιάν, έχουν διαμορφώσει την άποψη μας για τη ζωή, την κοινωνία και τον άνθρωπο. Σας ευχαριστούμε που μας δώσατε το έναυσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Που (προλάβαμε) και διαβάσαμε:

Αβδέλα, Α., Ασκούνη, Ν., Βεντούρα, Λ. Δραγώνα, Θ., Ιγγλέση, Χ., Κουζέλης, Γ. & Φραγκουδάκη, Α. (1997), «*Τι ειν' η πατρίδα μας; ΕΘΝΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ*», Επιμ. Α. Φραγκουδάκη & Θ. Δραγώνα, Εκδ. Αλεξάνδρεια: Αθήνα

Catteral, M. & Ibbotson, P. (2000) Using Projective Techniques in Education Resarch, *British Educational Research Journal*, Vol. 26, No.2

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Οι απαντήσεις της ερώτησης Ε

Άγαλμα Ελευθερίας			
M1	πλούτος	εντύπωση	μεγαλείο
M2	ελευθερία	κλαμπάκι	δώρο
M3	Μπους	Κοντολίζα Ράις	Εβραίοι
M4	δέος	πλούτος	υψηλά ιδανικά
M5	ελευθερία	ειρήνη	ζωή
M6	ελευθερία	κλαμπ	δώρο
M7	ελευθερία	δημοκρατία	μόνο στους τύπους
M8	ανεξαρτησία	ελευθερία	μεγαλείο
M9	δικαιοσύνη	ελευθερία	ειρήνη
M10	Παγκ. δύναμη	επιβολή	μόδα
M11	επίδειξη	πλούτου	
M12	ελευθερία	ισότητα	δικαιοσύνη
M13	επίδειξη πλούτου	"σύμβολο ελευθερίας"	
M14	ελευθερία	όχι για όλους	
M15	σεβασμός	πόλεμος	κύρος εξουσία
M16	ευμάρεια	ευημερία	πολιτισμός
M17	ειρήνη	χλιδή	εγκληματικότητα
M18	καφετερία	δώρο	ελευθερία
M19	τέχνη	σύμβολο	τεχνολογία
M20	μίσος	χώρα με εξουσία	
M21	Εβραίοι		
M22	πλούτος	εγκληματικότητα	χαμός

Πύργος Αΐφελ			
M1	εντύπωση		
M2	υποφοβία	φως	κομψότητα
M3	Λούβρο	καθαρό πάρκο	φώτα
M4	πρόοδος	πολιτισμός	ρομαντισμός
M5	τέχνη	θέα	φως
M6	καλλιτεχνία	υποφοβία	κομψότητα
M7	χώρα χωρίς μνήμη	πολιτιστικά μνημεία=	τεχνολογία
M8	καλαισθησία	ομορφιά	πλούτος
M9	φως	ρομαντισμός	αριστούργημα
M10	οικονομία	υπεροψία	μόδα
M11	τουρισμός	πλούτος	εκμετάλλευση χρημάτων
M12	αίγλη	ομορφιά	καλλιτέπεια
M13	τουριστικό αξιοθέατο	εκμετάλλευση τουριστών	
M14	ένας έρωτας που	ξυπνά μεσ' την	καρδιά μου
M15	κουλτούρα ανεμελιά	πολιτισμός στίλ	πρεστίτζ
M16	όταν χτίζαμε τον	παρθενώνα περπατούσαν	στα τέσσερα
M17	τεχνολογία	βρωμιάρηδες	
M18	κομψότητα	υποφοβία	φως
M19	τέχνη	σύμβολο	τεχνολογία
M20	χαρά	σεβασμός	μεγαλείο
M21	πόλη	του	σοβινισμού
M22	κουλτούρα	κρύοι	άνθρωποι

Πυραμίδες

M1	ευφύια	δημιουργικότητα	
M2	μαθηματικά	δούλοι	Φαραώ
M3	έρημος	ζέστη	καμήλες
M4	εξυπνάδα	μυστήριο	θαυμασμός
M5	αρχαιότητα	πολιτισμός	έρημος
M6	Φαραώ	γεωμετρία	Νείλος
M7	Ποιος πολιτισμός της ίδιας εποχής με τον Αρχαίο ελληνικό δεν επηρεάστηκε; Κανείς όμως δεν κατάφερε να τον πλησιάσει καν		
M8	ισορροπία	αρχαιότητα	
M9	έρημος	πολιτισμός	Φαραώ
M10	ταραχές	μέση ανατολή	ταλιμπάν
M11	εφευρετικότητα	ευφύια	
M12	στιβαρότητα	πολιτισμός	αρχή ιατρικ.επιστήμης
M13	επίτευγμα Ελλήνων	σκοταδισμός	εκμετάλλευση εργατων
M14	η αρχαιότητα	και τα	απομεινάρια της
M15	μυστήριο	μαγεία	
M16	πολιτισμός	θρησκεία	δées
M17	θρησκεία	γεωμετρία	
M18	Χέοπας	γεωμετρία	Θαλής ο Μιλήσιος
M19	πολιτισμός	αρχιτεκτονική	δées
M20	σεβασμός	χαρά	μεγαλείο
M21	αρχαία	ελληνική	αρχιτεκτονική
M22	μυστικότητα	άγνωστο	δées

Παρθενώνας			
M1	σεβασμός	δέος	υπερηφάνεια
M2	αρχιτεκτονική	Φειδίας	Έλγιν
M3	πολιτισμός	δημοκρατία	ελευθερία
M4	μεγαλείο	περηφάνεια	σεβασμός
M5	γαλάζιο	θάλασσα	φιλοξενία
M6	δέος	Φειδίας	αρχιτεκτονική
M7	ο παγκόσμιος πολιτισμός χαραγμένος στα μάρμαρα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος		
M8	Συγκίνηση	περηφάνεια	σεβασμός
M9	αρχαιότητα	πολιτισμός	δέος
M10	φώτα πολιτισμού	δέος	ανώτατο πολιτισμ. Επίπεδο
M11	περηφάνεια	νοσταλγία	δημοκρατία
M12	ένδοξη Αθήνα ο πολιτισμός μας οι άλλοι στην αρχή δημιουργίας		
M13	μεγαλείο	συγκίνηση	θείο έργο
M14	η μεγάλη	Αθήνα	του Περικλή
M15	πολιτισμός	κύρος	υπερηφάνεια
M16	πατρίδα	θρησκεία	οικογένεια
M17	πολιτισμός	πνευματ. Επίπεδο	οι άλλοι στα 4
M18	Έλγιν	Καλλικράτης	Ικτίνος
M19	ιστορία	πολιτισμός	δόξα
M20	σεβασμός	χαρά	μεγαλείο
M21	δημοκρατία	ελευθερία	ισονομία
M22	δυστυχώς	περασμένα	μεγαλεία

